

Dorota Gierszewski, *Edukacja obywatelska w przestrzeni lokalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017, ss. 325

Recenzowana monografia dotyczy problematyki edukacji obywatelskiej dorosłych, a dokładniej systemu edukacji kreującego obywatelskość. Przyjmując perspektywę porównawczą, autorka dokonuje analizy sposobów realizacji edukacji obywatelskiej w Polsce i w Niemczech – krajach „nowej” i „starej” demokracji.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich, zatytułowanym *Spór o istotę obywatelskości*, autorka odnosi się do związku obywatelskości z życiem publicznym (kontekstem swoich rozważań czyniąc ujęcia Hannah Arendt, Niklasa Luhmanna oraz Jürgena Habermasa), a następnie dokonuje charakterystyki dwóch dominujących we współczesnych społeczeństwach demokratycznych paradygmatów ideologii obywatelskiej: republikańskiego oraz liberalnego. W dalszej części rozdziału autorka, odwołując się do koncepcji współzarządzania (*governance* i *local governance*), opisuje wybrane modele obywatelskości, a następnie swoją uwagę koncentruje na wspólnotowości i zaangażowaniu obywatelskim jako kwestiach kluczowych, obok współzarządzania, dla współczesnej obywatelskości.

W rozdziale drugim, pt. *Teoretyczne podstawy edukacji obywatelskiej*, autorka zwraca uwagę na potrzebę rzetelnej edukacji obywatelskiej, która stanowi „fundament świadomych wyborów politycznych, aktywnego kształtowania demokracji i podnoszenia poziomu własnego życia” (s. 77). Autorka określa treści, cele i funkcje tejże edukacji, jak również opisuje wybrane teorie uczenia się (uczenie się przez doświadczenie, uczenie się sytuacyjne, samokierowane oraz podmiotowe) w odniesieniu do paradygmatu humanistycznego i konstruktywistycznego.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Tradycje i współczesność edukacji obywatelskiej*, traktuje o procesie rozwoju edukacji obywatelskiej dorosłych w Polsce po 1989 roku oraz w Niemczech po roku 1945. Podczas gdy w Niemczech

obywatelskość osiągnęła poziom zadowalający, w Polsce demokracja obchodzi obywateli coraz mniej. Zdaniem autorki, edukacja obywatelska „winna uzmysławiać, że demokracja pluralistyczna jest jedynym porządkiem, w ramach którego możliwe są szerokie, samodzielne działania, oraz że demokracja stwarza największe szanse optymalnego rozwoju jednostek” (s. 144). W rozdziale czwartym, pt. *Proces współczesnej edukacji obywatelskiej w przestrzeni lokalnej*, autorka przedmiotem swoich rozważań uczyniła miejsca, a także przestrzenie będące istotnymi obszarami edukacji obywatelskiej dorosłych, tj. fundacje, stowarzyszenia, placówki oświaty dorosłych, wolontariat, nowe ruchy społeczne oraz tzw. nowe media. Ważne miejsce wśród „narzędzi demokracji bezpośredniej” (s. 239), zdaniem autorki, zajmuje budżet obywatelski.

Idei budżetów partycypacyjnych poświęcony został ostatni, piąty rozdział publikacji, zatytułowany *Edukacja obywatelska na rzecz lokalnego zaangażowania*. Autorka opisuje w nim genezę budżetów obywatelskich, a następnie, w oparciu o liczne źródła (m.in. strategiczne dokumenty krajowe, raporty, dane statystyczne) przedstawia ich typologię. Zdaniem autorki, współdecydowanie o tym, na co wydać finanse publiczne, uczy ludzi samorządności, pobudza ich do działania na rzecz własnego środowiska, wpływa zatem na rozwój zaangażowania obywatelskiego i debaty publicznej.

W *Zakończeniu* dokonano teoretycznego opisu struktury edukacji obywatelskiej. Autorka sytuuje model edukacji obywatelskiej w obszarze edukacji nieformalnej i incydentalnej, zaś za główne jej wartości uznaje wolność, równość (sprawiedliwość) i solidarność.

W mojej ocenie na pochwałę zasługuje imponująca bibliografia zgromadzona przez autorkę, również obcojęzyczna (przede wszystkim niemiecka). Moje zastrzeżenia budzi natomiast struktura pracy – podział na podrozdziały (których nie ma w spisie treści) jest dla mnie nieczytelny.

Tematyka książki, w obliczu kryzysu demokracji, którego doświadcza obecnie nie tylko społeczeństwo polskie, ale spora część cywilizacji Zachodu, jest bardzo aktualna. Myślę, że jako obywatele kraju o stosunkowo krótkiej historii demokracji, powinniśmy obserwować rozwiązania przyjęte u naszych zachodnich sąsiadów i brać z nich przykład. Prezentowana publikacja w dużej mierze może to ułatwić. Obywatelskości bowiem nie tylko można, ale należy się uczyć.

Aleksandra Litawa